

Вікторія Горєва,

вчений секретар

Національної бібліотеки України імені В. І. Вернадського,

кандидат історичних наук

Україна, м. Київ

e-mail: goreva@nbuv.gov.ua

ORCID: 0000-0003-1383-7013

Тетяна Кулаковська,

старший науковий співробітник

Національної бібліотеки України імені В. І. Вернадського,

кандидат історичних наук

Україна, м. Київ

e-mail: kulakovska@nbuv.gov.ua

ORCID: 0000-0002-2108-3285

АНАЛІЗ ЕФЕКТИВНОСТІ ДІЯЛЬНОСТІ НАЦІОНАЛЬНОЇ БІБЛІОТЕКИ УКРАЇНИ імені В. І. ВЕРНАДСЬКОГО ЯК НАУКОВОЇ УСТАНОВИ: НОРМАТИВНО-ПРАВОВИЙ ТА НАУКОВО-ОРГАНІЗАЦІЙНИЙ АСПЕКТИ

У статті висвітлено результати оцінювання ефективності діяльності Національної бібліотеки України імені В. І. Вернадського (далі – НБУВ) – комплексної науково-дослідної установи та головного бібліотечно-інформаційного центру – на основі принципів та критеріїв, визначених вітчизняною нормативно-правовою базою. Наведено додаткові показники (критерії), розроблені науковцями та фахівцями НБУВ, що характеризують специфіку її діяльності як національного бібліотечно-інформаційного комплексу в єдиному науково-інформаційному просторі. Визначено сильні сторони НБУВ, зокрема: унікальність діяльності як національної та одночасно академічної наукової бібліотеки і науково-дослідного інституту НАН України; комплексний характер роботи, що поєднує теоретичні дослідження з прикладною і видавничою діяльністю; потужний науковий потенціал та можливості апробації і впровадження отриманих наукових результатів; проведення наукової і освітньої діяльності; міжнародний авторитет і корпоративні зв'язки з науково-дослідними, бібліотечними та архівними інституціями України; розроблення і реалізація інноваційних продуктів та послуг тощо.

Окреслено проблемні питання, що потребують негайного вирішення, особливо зважаючи на належність НБУВ до числа найбільших бібліотек світу, зокрема відсутність у неї технічних і фінансових можливостей на рівні, який відповідає сучасним стандартним уявленням про бібліотеку національного масштабу. Визначено шляхи реалізації стратегічних напрямів розвитку НБУВ, що здійснюватиметься за рахунок підвищення ефективності (якості та результативності) наукових досліджень, впровадження їхніх нових форм, залучення додаткових джерел фінансування науково-дослідних проєктів за рахунок розширення частки програмно-цільової, конкурсної та госпдогвірної тематики, активного використання можливостей міжнародних наукових програм, проєктів, грантів; зростання обсягів наукових та експертних послуг.

Ключові слова: Національна бібліотека України імені В. І. Вернадського, наукова установа, оцінювання, критерії, ефективність діяльності, бібліотечно-інформаційний комплекс.

Постановка проблеми. У сучасних умовах розвитку вітчизняної наукової галузі особливої актуальності набуває питання отримання об'єктивної оцінки ефективності діяльності наукових установ з урахуванням наявних умов їхнього кадрового, інформаційного, фінансового та матеріально-технічного забезпечення; напрямів, обсягів та результатів науково-дослідної та інноваційної діяльності; прийняття обґрунтованих управлінських, організаційних та фінансових рішень; визначення проблемних питань, що потребують негайного вирішення, стратегічних напрямів подальшого розвитку, нових можливостей для підвищення конкурентоспроможності установи відповідно до європейської практики ефективності діяльності наукових установ.

Ефективність діяльності визначається, зокрема, як певне співвідношення результату з цілями або результату з витратами на його отримання, тобто як величина відносна ця категорія носить управлінський характер і відображає, перш за все, ступінь досягнення поставлених цілей. У загальному уявленні ефективність (у перекладі з латинської – дієвий, продуктивний, що дає результат) характеризує розвиток різних систем, процесів, явищ, виступає як індикатор розвитку. Вона ж є його найважливішим стимулом. З метою підвищення ефективності конкретного виду діяльності та їх сукупності визначаються стратегія та конкретні заходи, що сприяють процесу подальшого розвитку установи [1].

У цьому контексті важливим є аналіз досвіду та результатів оцінювання ефективності діяльності НБУВ як на основі принципів та критері-

рив, визначених вітчизняною нормативно-правовою базою, так і тих, що характеризують специфіку НБУВ як науково-дослідної установи та національного бібліотечно-інформаційного комплексу і її місце в єдиному науково-інформаційному просторі.

Виклад основного матеріалу. Як вважають вітчизняні дослідники, зокрема В. М. Горювий, посилення загальносуспільного інтересу до проблем визначення критеріїв ефективності діяльності наукових установ та наукових досліджень зумовлене розвитком інформаційного суспільства, зростанням суспільної потреби саме в якісному інформаційному забезпеченні, вищою формою якого є продукування наукової інформації. Водночас розвиток наукової інформації є важливим показником життєздатності нації та держави в інформаційному суспільстві, внесок якої в загальноцивілізаційні інформаційні надбання визначатиме місце кожної країни у світовій суспільній ієрархії [2].

Питання оцінювання діяльності наукових установ розглядаються у працях вітчизняних учених. Аналізувалися нормативно-правове забезпечення оцінки діяльності наукових установ та наукових працівників; підходи та показники оцінювання результативності наукової діяльності, запропоновані вітчизняними науковцями; форми, методи і напрями оцінювання наукової діяльності у зарубіжних країнах [3, 4].

Вітчизняну наукову галузь регулює Закон України «Про наукову і науково-технічну діяльність» [5], відповідно до якого наукова діяльність є інтелектуальною творчою діяльністю, спрямованою на одержання нових знань та пошук шляхів їх застосування. Основними видами наукової діяльності є фундаментальні та прикладні наукові дослідження. Науковий результат визначено як нове наукове знання, одержане в процесі фундаментальних або прикладних наукових досліджень та зафіксоване на носіях інформації у формі звіту, опублікованої наукової статті, наукової доповіді, наукового повідомлення про науково-дослідну роботу, монографічного дослідження, наукового відкриття, проекту нормативно-правового акта, нормативного документа або науково-методичних документів, підготовка яких потребує проведення відповідних наукових досліджень або містить наукову складову тощо.

Основною діяльністю наукових установ є проведення фундаментальних досліджень, прикладних наукових і науково-технічних (експериментальних) розробок, надання науково-технічних послуг, проведення наукової і науково-технічної експертизи, підготовка наукових кадрів, розвиток і збереження наукової інфраструктури.

Згідно зі ст. 11 Закону для визначення ефективності діяльності наукових установ державної, комунальної форм власності, а також наукових установ, у статутних капіталах яких є частка, що належить державі, проводиться їх державна атестація. Оцінювання здійснюється за такими основними напрямками: забезпеченість науковими і науково-технічними кадрами; стан матеріально-технічної бази; якість наукової і науково-технічної діяльності, яка визначається на засадах експертної оцінки з використанням наукометричних та інших показників, що використовуються в міжнародній системі експертизи. Оцінка ефективності наукової і науково-технічної діяльності здійснюється відповідно до завдань наукової установи.

З метою організації та проведення оцінювання діяльності наукових установ НАН України відповідно до Концепції розвитку НАН України на 2014–2023 рр. (п. 5.1 плану з реалізації Концепції, затвердженого постановою Президії НАН України від 07.05.2014 р. № 107) розроблено та впроваджено «Методику оцінювання ефективності діяльності наукових установ НАН України», яку затверджено постановою Президії НАН України від 15.03.2017 р. за № 75 зі змінами, внесеними постановою Президії НАН України від 11.07.2018 р. № 241. Методика ґрунтується на нормах законів України «Про наукову і науково-технічну діяльність», «Про вищу освіту», «Про інформацію», положеннях Статуту НАН України, враховує «Порядок проведення державної атестації наукових установ», затверджений постановою Кабінету Міністрів України від 19 липня 2017 р. № 540. Мета Методики – отримання об'єктивної оцінки ефективності діяльності наукових установ НАН України. При розробці Методики враховано досвід процедур та критеріїв оцінювання діяльності наукових установ Німеччини, Австрії, Великої Британії, Польщі, Чехії та інших країн, особливості національної статистики, а також результати широкого обговорення, зауваження та пропозиції наукових установ і окремих наукових співробітників НАН України. Так, від Національної бібліотеки України імені В. І. Вернадського активну участь у розробці і доопрацюванні Методики, зокрема й питання щодо пріоритетності якісного (експертного) оцінювання ефективності діяльності установи та її підрозділів порівняно з кількісними (у тому числі наукометричними) даними щодо їхньої діяльності; врахування особливостей науково-дослідних завдань, які вирішує установа, брали академік НАН України О. С. Онищенко, члени-кореспонденти НАН України Л. А. Дубровіна, В. І. Попик, доктор історичних наук, професор В. М. Горювий та ін.

Методика оцінювання ґрунтується на таких базових принципах як об'єктивний аналіз ефективності діяльності установи та її значення для світової та вітчизняної науки, освіти, економіки, культури; отримання та аналіз даних про діяльність установи відкритим та прозорим способом. Оцінювання ефективності діяльності установи та її підрозділів здійснюється на основі як кількісного аналізу статистичних та наукометричних даних, так і якісного (експертного) оцінювання всієї наявної інформації про установу та її діяльність.

Пріоритетним визначено якісне (експертне) оцінювання ефективності діяльності установи та її підрозділів порівняно з кількісними (у тому числі наукометричними) даними. Кількісні характеристики діяльності установи аналізуються з урахуванням особливостей її науково-дослідних завдань. Обов'язково враховуються особливості публікаційної активності установи та цитувань її публікацій за галузями науки. Одним із базових принципів є урахування перспектив розвитку установи та напрямів її наукових досліджень. Методикою передбачено доступ установи до результатів її оцінювання.

Важливим є те, що Методикою передбачено постійний аналіз та поліпшення процедури оцінювання наукових установ, у тому числі удосконалення системи критеріїв та відповідних показників. Методика визначає критерії оцінювання рівня досягнень і потенціалу установи. Аналіз діяльності установ забезпечили експертні комісії, до роботи яких було залучено фахівців НАН України, представників позаакадемічних установ, зокрема університетів та іноземних учених-експертів.

Науково-методичне та інформаційно-аналітичне забезпечення процедури оцінювання діяльності наукових установ Академії здійснює Офіс оцінювання діяльності наукових установ НАН України, який на правах наукового відділу увійшов до складу ДУ «Центр оцінювання діяльності наукових установ та наукового забезпечення розвитку регіонів України Національної академії наук України»¹. Етапи впровадження Методики оцінювання ефективності діяльності наукових установ НАН України, аналіз отриманих проміжних результатів оцінювання ефективності діяльності установ НАН України, основні проблеми, які виникали під

---

¹ Про перейменування Державної установи «Центр проблем наукового забезпечення розвитку регіонів Національної академії наук України» та створення Офісу оцінювання діяльності наукових установ НАН України. Постанова Президії НАН України від 17.05.2017 р. № 134.

час проведення цієї процедури, можливі шляхи їх вирішення висвітлено у науковій статті співробітників Офісу [6].

Таким чином, розроблена Методика призначена для забезпечення об'єктивного, відкритого та прозорого оцінювання діяльності наукових установ, а ухвалення результатів оцінювання здійснюється незалежними експертами на основі якісного аналізу, що охоплює різні аспекти діяльності установи.

Відповідно до Методики у грудні 2018 р. – березні 2019 р. відбулося оцінювання ефективності діяльності НБУВ Експертною комісією за участі науковців НАН України та представників позаакадемічних установ України, іноземних експертів на основі пакета документів, наданих Бібліотекою, до підготовки яких долучилися провідні науковці та фахівці і які характеризували всі напрями діяльності НБУВ². Представлені для оцінювання матеріали свідчили про глибокий власний критичний аналіз сильних і слабких сторін діяльності Бібліотеки із урахуванням вимог розвитку сучасної соціогуманітаристики³.

Сильні сторони діяльності Національної бібліотеки України імені В.І. Вернадського. НБУВ, відповідно до концептуальної моделі, розробленої при її заснуванні 100 років тому великим ученим ХХ ст. В. І. Вернадським, є установою, що поєднує в собі класичні функції національної бібліотеки у їх європейському розумінні із завданнями високої академічної науки в галузі дослідження національної культури. Подібних установ у сучасному світі дуже мало – унікальність НБУВ і її високі наукові досягнення та авторитет визнано світовим співтовариством.

Діяльність НБУВ за 2014–2019 рр. свідчить про високий науковий потенціал, ефективність і результативність роботи бібліотеки як провідного в Україні й знаного далеко за її межами центру досліджень проблем бібліотекознавства, книгознавства, документознавства, соціальних комунікацій і суміжних з ними дисциплін, а також як наукового інформаційного центру, який забезпечує зростаючі потреби сфер науки, освіти, культури,

---

² Про перейменування Державної установи «Центр проблем наукового забезпечення розвитку регіонів Національної академії наук України» та створення Офісу оцінювання діяльності наукових установ НАН України. Постанова Президії НАН України від 17.05.2017 р. № 134.

³ Розпорядження Президії від 13.11.2018 р. № 633 «Про оцінювання діяльності наукових установ НАН України у 2019 році».

державного управління, інноваційного розвитку України в умовах сучасної інформаційної революції та розбудови суспільства знань.

Розвиток діяльності НБУВ упродовж періоду, за який здійснювалося оцінювання, позначено високим динамізмом. У всіх провідних напрямках роботи Бібліотеки відбулися істотні якісні зміни, які важливі не лише безпосередньо для установи, а й мають визначальний вплив на весь поступ комплексу наук, що розвиваються в НБУВ, піднесення їхніх теоретичних, методичних, науково-організаційних засад; сприяють удосконаленню практики науково-інформаційної та науково-аналітичної діяльності наукових бібліотек, розвивають не лише національний, а й світовий інформаційний та культурний простір за допомогою результатів наукових досліджень, аналітичної діяльності й формування цифрових ресурсів. Бібліотека формує та розвиває загальнодержавний науково-інформаційний ресурс, забезпечує доступ до ресурсів світових мереж інформації; здійснює інформаційну підтримку науки і практики, освіти, культури, підготовку висококваліфікованих бібліотечних кадрів; працює на розвиток інтелектуального та духовного потенціалу нації.

Сильними сторонами НБУВ як науково-дослідного інституту є:

1. Комплексний характер діяльності. Поєднуючи теоретичні дослідження з прикладною і видавничою діяльністю, установа розвивається як інфополіс та є унікальною й найбільш авторитетною інституцією країни в галузі інформаційної, бібліотечної та архівної справи. У структурі бібліотеки створені та успішно функціонують інститути архівознавства, бібліотекознавства, біографічних досліджень, інформаційних технологій, книгознавства, рукопису, Національна юридична бібліотека, Фонд Президентів України, Служба інформаційно-аналітичного забезпечення органів державної влади, що дає змогу органічно поєднувати й розвивати інформаційний, бібліотечний та архівний компоненти фаху.

2. Потужний науковий потенціал та можливості апробації і впровадження отриманих наукових результатів. У Бібліотеці успішно діють наукові школи у сфері дослідження рукописної спадщини, книгознавства, архівознавства, національної бібліографії, біографістики, соціальних комунікацій, відбувається формування наукової школи в галузі бібліометрії та наукометрії, технологій збереження, консервації, реставрації бібліотечних фондів. Серед 697 працівників бібліотеки на 1 січня 2020 р. було 225 науковців, із яких 16 осіб мають науковий ступінь доктора наук, 110 осіб – кандидата наук. У НБУВ працюють академік НАН України О. С. Онищенко (сум.), члени-кореспонденти НАН України Л. А. Дубро-

віна, В. І. Попик, Г. В. Боряк (сум.)⁴. Високий науковий рівень співробітників НБУВ обумовлює її діяльність як академічної науково-дослідної установи, а також участь у роботі урядових експертних рад, міжнародних і вітчизняних комісій, робочих груп тощо (зокрема, з оцінювання ефективності діяльності наукових установ, Українського культурного фонду, міждержавних комісій, робочих груп з розроблення нормативно-правової бази розвитку бібліотечно-інформаційної галузі).

3. Поєднання наукової та освітньої діяльності. НБУВ підтримує співробітництво з профільними закладами вищої освіти, зокрема з Національною академією керівних кадрів культури і мистецтв, Київським національним університетом культури і мистецтв, та є базою практичної підготовки студентів. Ряд співробітників бібліотеки здійснюють за сумісництвом викладацьку діяльність, а також працюють у складі спеціалізованих вчених рад цих закладів. У бібліотеці впродовж багатьох років успішно функціонує спеціалізована вчена рада із захисту кандидатських і докторських дисертацій, здійснюється підготовка кадрів вищої кваліфікації за спеціальністю 029 «Інформаційна, бібліотечна та архівна справа» в аспірантурі та докторантурі, функціонує система підвищення кваліфікації бібліотечних фахівців НБУВ і бібліотек наукових установ НАН України.

4. Міжнародний авторитет і корпоративні зв'язки з науково-дослідними, бібліотечними та архівними інституціями України. НБУВ підтримує традиції співпраці та реалізації спільних проєктів на партнерських засадах з науково-дослідними й бібліотечними інституціями України, такими як національні бібліотеки України, бібліотеки установ НАН України, для яких НБУВ є науково-методичним центром, ряд наукових бібліотек закладів вищої освіти (зокрема, Наукова бібліотека НУКМА, Науково-технічна бібліотека ім. Г. І. Денисенка Національного технічного університету України «Київський політехнічний інститут ім. Ігоря Сікорського» та ін.); установами НАН України, серед яких: Інститут проблем реєстрації інформації, Інститут історії України, Інститут української археографії та джерелознавства ім. М. С. Грушевського, Український науково-дослідний інститут архівної справи та документо-

---

⁴ Тут і далі використано аналітичні матеріали про діяльність НБУВ та звіти про її наукову і науково-організаційну роботу за останнє п'ятиріччя, до підготовки яких долучилися й автори цієї статті.

знавства, у тому числі архіви, музеї й зарубіжні установи, національні бібліотеки багатьох країн світу, наукові установи, університети.

НБУВ є засновником і організатором щорічно понад 20 науково-організаційних заходів, серед яких, зокрема, міжнародні, широко відомі поза межами України: Міжнародна наукова конференція «Бібліотека. Наука. Комунікація», Читання академіка В. І. Вернадського; Міжнародна наукова конференція до Дня слов'янської писемності і культури; Біографічні читання.

Найактивнішу участь бере НБУВ у заходах Міжнародного фестивалю «Книжковий арсенал».

5. Розроблення і реалізація інноваційних продуктів та послуг. Унікальні фонди бібліотеки у поєднанні з високим фаховим рівнем її працівників створюють необхідне матеріально-технологічне й теоретико-методологічне підґрунтя для розроблення та реалізації інноваційних продуктів і послуг. У рамках розробленої науковцями НБУВ ефективної моделі формування консолідованого національного науково-інформаційного простору було реалізовано комплекс проєктів зі створення електронних бібліотечних ресурсів загальнонаціонального значення: інтегрований ресурс «Електронна бібліотека «Україніка»»; інформаційний портал «Наука України: доступ до знань»; інформаційний ресурс «Наукова періодика України»; реферативна база даних «Україніка наукова»; «Цифрова бібліотека історико-культурної спадщини»; «Український національний біографічний архів»; віртуальний «Центр досліджень соціальних комунікацій»; «e-Архів Михайла Грушевського: бібліотека, архів, галерея, інтернет-ресурси»; унікальні тематичні проєкти, спільні з науковими установами та архівами: «В. І. Вернадський», «Т. Г. Шевченко»; комплекс проблемно-орієнтованих баз даних і знань історико-культурної спадщини тощо.

Інноваційні технології розвиваються Центром досліджень соціальних комунікацій НБУВ у галузі наукометрії, зокрема теоретичні засади Наукометрії 2.0 та аналітичних сервісів для експертного оцінювання й прогнозування дослідницької діяльності, що представлено на сайті для вільного доступу для вчених в інформаційно-аналітичній системі «Бібліометрика української науки».

Як зазначалося вище, унікальність НБУВ пов'язана з тим, що, відповідно до концептуальної моделі, розробленої при її заснуванні сто років тому колективом видатних вчених ХХ ст. під керівництвом академіка В. І. Вернадського, вона є установою, яка поєднує та розвиває класичні

функції національної бібліотеки та науково-дослідної установи. Таких установ у світі існує небагато. Отже, поєднуються функції:

а) національної бібліотеки в її світовому розумінні як універсальної наукової бібліотеки, що збирає, опрацьовує, зберігає та надає доступ до документальних та електронних ресурсів з усіх галузей знання, вітчизняних і світових, різними мовами та відображає історію розвитку знання і суспільства з найдавніших часів до наших днів, а також збирає рукописні, архівні та книжкові джерела з історії національної культурної спадщини;

б) академічної бібліотеки, яка є головною науковою бібліотекою НАН України і методичним центром для мережі бібліотек та архівів НАН України;

в) науково-дослідного інституту НАН України у галузі дослідження книгознавства, бібліотекознавства, бібліографознавства, архівознавства та документознавства і різних спеціальних історичних дисциплін, а також інформології (у тому числі інформаційно-аналітичної діяльності, яка базується на аналізі бібліотечних та світових електронних ресурсів);

г) установи, яка є невід'ємною складовою культурної спадщини, об'єктом національного наукового та історико-культурного надбання, виконує меморіальні функції національної та світової пам'яті – скарбниці культурних здобутків українського народу, носія національної пам'яті і загальнолюдських духовних цінностей. Унікальний універсальний фонд Національної бібліотеки України імені В. І. Вернадського, «Фонд рукописів, стародруків, рідкісних видань, історичних колекцій, архівний фонд та депозитарій Національної бібліотеки України імені В. І. Вернадського» постановою Кабінету Міністрів України від 19 грудня 2001 р. № 1709 віднесено до Державного реєстру наукових об'єктів, що становлять національне надбання.

Тому науково-дослідна робота складається як із фундаментальних розробок, відповідно до профілю установи, так і з потужної науково-прикладної складової, яка пов'язана з основними функціям наукової бібліотеки як соціальної установи: збирання, наукового опрацювання та організації доступу до всіх різноманітних джерел інформації, створення методичних засад діяльності наукових бібліотек. Унікальність НБУВ та її високі наукові досягнення й авторитет визнані світовим співтовариством.

У НБУВ теоретично обґрунтована і послідовно реалізується програма комплектування, систематизації, дослідження й актуалізації

в житті сучасного українського суспільства національного та світового рукописного і книжкового надбання, історії книжкової культури, документальної спадщини періоду писемності та початку друкарства. Досягнуто значних результатів у збиранні, дослідженні, систематизації та описуванні рукописних і книжкових фондів, формуванні друкованої та електронної національної бібліографії, у систематичній підготовці монографій, наукових каталогів рукописних та образотворчих документів. Важливим здобутком НБУВ є розгортання на цій основі доступних читачеві електронних баз бібліографічної та повнотекстової інформації, що розкриває зміст спеціалізованих фондів і колекцій НБУВ. Фонд НБУВ є найбільшим в Україні, універсальним за змістом, унікальним зібранням джерел інформації від зародження писемності та середньовічної книжкової спадщини до сучасних вітчизняних і зарубіжних наукових видань, електронних бібліографічних та повнотекстових баз даних найбільших установ світу. Це головне національне книгосховище, депозитарій дисертацій, захищених в Україні, публікацій ООН.

Сукупність складових фонду, яким володіє НБУВ, суттєво вплинула на розвиток науково-дослідної тематики установи, одним із основних напрямів якої є вивчення, збереження, видання та популяризація рукописної, книжкової і документальної спадщини України.

Унікальними є історико-книгознавчі та археографічні дослідження історії рукописно-писемної та архівної спадщини України, науковий опис фондів рукописної книги й історичних документів високої складності через наявність давньої палеографії, значної кількості іноземних мов (давніх і сучасних), джерелознавчі дослідження рукописних фондів, значна частина котрих не була у доступі впродовж ХХ ст. Унікальність таких досліджень полягає у тому, що цей фонд уперше залучається до наукового обігу (з причин стагнації української національної спадщини під час радянської влади) на засадах новітніх методів ідентифікації та атрибуції пам'яток, кодикологічного опису, створення наукового ресурсу рукописних книг, історичних документів та особових архівних фондів, створення науково-довідкового апарату як традиційних форм, так і сучасних електронних ресурсів із застосуванням новітніх технологій.

Не мають аналогів в Україні та широко відомі поза її межами теоретичні розробки у галузі книжкового пам'яткознавства, історії та історіографії вітчизняного книгознавства, історії книжкової культури, атрибуції стародруків; створення національної бібліографії українських стародру-

ків, образотворчих аркушевих документів (плакатів, гравюр, поштівок, а також політичних прокламацій-листівок), нотних видань, історичних грамплатівок тощо.

Бібліотека – визнаний лідер у створенні національно-бібліографічного репертуару української книги XVIII–XX ст. (20-томне видання «Книга в Україні»), фундаментальних ретроспективних бібліографічних довідників з актуальних питань української історії (Українська революція і державність, 1917–1921), видатних особистостей України (зокрема, Шевченкіана), не мають аналогів створені бази даних із національної бібліографії та міжнародні зведені каталоги української книги.

Унікальною є діяльність Інституту архівознавства, що працює як науково-дослідний структурний підрозділ НБУВ і водночас як Центральний науковий архів НАН України, здійснює функції науково-дослідного, науково-методичного та науково-організаційного центру з питань документознавства й архівної справи в установах НАН України, є головним архівним підрозділом у системі НАН України з питань формування, зберігання, обліку і використання документів Архівного фонду НАН України, готує продовжувану фундаментальну документальну серію видань «Джерела з історії науки в Україні», яка не має аналогів.

НБУВ розвиває унікальний науковий напрям у галузі інформаційно-аналітичного забезпечення органів державної влади та управління, громадських організацій та галузевих наукових інституцій, виконуючи функцію введення в широкий суспільний обіг матеріалів фондів НБУВ, моніторингу й опрацювання зростаючих інформаційних потоків, удосконалення інформаційно-аналітичного обслуговування.

Важливим показником унікальності та специфічності НБУВ є створення масштабної ресурсної складової українського сегмента глобальної мережі Інтернет.

НБУВ посідає лідируючі позиції в розробці теоретичних, методичних та інформаційно-технологічних проблем управління знаннями в бібліотеках, формування бібліотечного електронного фонду та інтелектуальних баз знань, інтеграції та використання електронних наукових та історико-культурних інформаційних ресурсів, розвитку електронної дослідницької інфраструктури України. Як національна наукова бібліотека НБУВ сьогодні формує найбільш значний сегмент електронної дослідницької інфраструктури України.

НБУВ як депозитарій обов'язкового примірника всіх видань України має на сьогодні найбільш повний загальнодоступний електрон-

ний каталог національної бібліографії України, зокрема всіх наукових видань, що видаються в Україні. НБУВ формує національний репозитарій та найбільшу в країні повнотекстову колекцію наукової періодики України та забезпечує підтримку єдиної в Україні реферативної бази даних «Україніка наукова».

У НБУВ ініційовано й триває розбудова двох інноваційних бібліотечних порталів знань, що забезпечують єдину точку доступу до інтегрованих електронних джерел наукової інформації: інформаційного порталу «Наука України: доступ до знань» – бази знань про науку України та електронної бібліотеки «Україніка» – бази знань про Україну, її історію, культуру і народ. Портали знань доповнено унікальним довідковим матеріалом, забезпечено візуальною та енциклопедичною інформацією, яку супроводжують (збирають, редагують, встановлюють семантичні зв'язки) наукові співробітники НБУВ.

НБУВ розвиває нині унікальний напрям зі створення наукового ресурсу історико-культурних проблемно-тематичних баз даних та цифрового ресурсу у галузі україніки і книжкової спадщини України та інших країн за видами книжкової продукції та мовами, що в такому обсязі не існує в жодній вітчизняній бібліотеці і формується науковими підрозділами – інститутами рукопису, книгознавства, інформаційних технологій тощо.

Отже, НБУВ – безперечний лідер у галузі інноваційних міждисциплінарних досліджень, пов'язаних із формуванням національного науково-інформаційного простору та його сегмента у світовому інформаційному просторі, універсальних ресурсів науки, забезпеченням зберігання та включення до наукового обігу національного культурного надбання з найціннішими фондами. Наукова продукція Бібліотеки складається з багатоаспектних публікацій результатів дослідження, системи наукових ресурсів України та історико-культурної спадщини, а також інформаційно-аналітичних баз даних та ресурсів експертного змісту.

Методика оцінювання ефективності наукової, науково-технічної та інноваційної діяльності наукової установи, безумовно, дає змогу побачити та з допомогою експертів об'єктивно оцінити стан її науково-дослідної роботи. Важливим для НБУВ є те, що Методикою передбачено врахування особливостей дослідницьких завдань, які стоять перед установою, під час аналізу кількісних відомостей щодо її діяльності та врахування особливостей публікаційної активності установи і цитувань публікацій за галузями науки. Саме цих аспектів оцінювання

стосуються специфічні показники, врахування яких дає змогу об'єктивно визначити реальні результати наукової діяльності НБУВ, і які представлено в аналітичній записці, поданій генеральним директором НБУВ членом-кореспондентом НАН України Л. А. Дубровіною до Експертної комісії в пакеті документів для оцінювання ефективності діяльності установи⁵, та в науковій статті [7]. Специфіка НБУВ як національної, наукової бібліотеки та науково-дослідного інституту НАН України визначила характер, профіль і пріоритетність наукових напрямів. Чіткіше проявилось історико-культурне значення бібліотеки, яка володіє понад 15,8 млн од. зб. історико-культурних та сучасних фондів: рукописних джерел, стародруків та рідкісних видань, різних видів друкованої продукції – документальних джерел історичного та сучасного розвитку науки і суспільства. Це забезпечує Бібліотеці постійну увагу до історико-культурних досліджень та впровадження їхніх результатів у сучасний контекст культурного й освітнього розвитку держави, забезпечує спадкоємність історичної та сучасної культури.

З іншого боку, НБУВ як наукова бібліотека постійно розвивається і трансформується разом із суспільством, забезпечує його актуальною інформацією й електронними ресурсами, формує бази даних та сучасний і перспективний доступ до мережевих джерел, бере участь як активний суб'єкт у сучасному когнітивно-комунікативному мережевому суспільстві, де електронні ресурси завоювали світ і стали об'єктом комплектування, управління та організації доступу. Багатоаспектна роль НБУВ як науково-дослідного інституту вимагає постійного розвитку науки, яка має як фундаментальне значення, так і науково-прикладне – комплектування, зберігання, опрацювання джерел інформації та організація доступу до них у вітчизняному та міжнародному контексті.

Сучасним тенденціям оприлюднення наукового знання відповідає велика кількість наукових видань НБУВ: статей, монографій, публікацій документів, довідників по фондах, наукових каталогів та покажчиків, збірників праць та тез міжнародних конференцій, багато інших видів публікацій. Однак певне занепокоєння у науковців та фахівців НБУВ викликала відсутність у Методиці оцінювання деяких показників (критеріїв), що може знецінювати реальні результати діяльності Бібліотеки

---

⁵ Звіт про діяльність Національної бібліотеки України імені В. І. Вернадського у 2019 році. Київ, 2020. С. 104.

як специфічного науково-дослідного інституту, хоча їх цілком можна включити до кількісних показників та рекомендацій експертам.

Основним із таких показників (критеріїв) є обсяг опублікованих праць, що характеризує облік гуманітарної наукової продукції і має здійснюватися, зокрема і за авторськими (можливо, і за обліково-видавничими аркушами), що не передбачено Методикою. Разом з тим обсяги монографій, довідників та іншої продукції є показниками реальних витрат часу на дослідження та якості досліджень, рівня їхньої кваліфікації. Такий облік є найбільш достовірним в оцінюванні як індивідуальних результатів науковців, так і діяльності установи у цілому.

На превеликий жаль, урахування тільки статей у наукометричних базах як показника наукової новизни та затребуваності наукового знання в сучасній науці є абсолютно недостатнім для оцінки діяльності сучасних наукових бібліотек або публікацій без аналізу категорій і видів наукової продукції, які НБУВ готує за своїми статутними обов'язками. Вимога результатів у найбільш потужних міжнародних наукометричних базах даних не завжди може бути об'єктивно реалізованою і може показати недостатню актуальність та новизну наукових розробок на противагу їхній реальній значущості. Значний обсяг такої роботи не може бути опублікованим, але має наукову новизну й науково-практичне впровадження, що не може бути обраховано в загальноприйнятому розумінні як публікація.

Таким чином, значні обсяги науково-організаційної, науково-інформаційної та науково-методичної роботи, у тому числі й тієї, що покладена на Національну бібліотеку України імені В. І. Вернадського як на науково-методичний центр бібліотечної та архівної системи установ НАН України, можуть бути обліковані в умовних авторських аркушах, які рахуються за допомогою відповідних коефіцієнтів і також дають об'єктивні показники робочого навантаження виконавців.

З метою вирішення цього питання науковцями та фахівцями Бібліотеки розроблено і затверджено Вченою радою «Положення про планування, облік і нормування наукової роботи в Національній бібліотеці України імені В. І. Вернадського» (2016). Документ визначив напрями організації цієї діяльності, містить рекомендації щодо планування різних видів робіт, а також правила й норми часу для розрахунку трудового навантаження для працівників НБУВ, які беруть участь у науковій і науково-організаційній, бібліотечно-інформаційній діяльності відповідно до посад, які обіймають; співвідношення між трудовитратами (в умовних авторських аркушах) на всі види діяльності

наукових працівників бібліотеки. Важливим є визначення основних видів та процесів наукової та науково-організаційної діяльності і норм часу на ці процеси. Зокрема, серед інших до основних процесів наукової роботи НБУВ належать: редагування матеріалів особливої наукової складності за етапами наукової роботи; рецензування матеріалів наукових досліджень; консультування, підготовка відповідей на науково-тематичні запити; наукове редагування теоретичних робіт з питань інформатизації, інформаційно-бібліотечних технологій тощо. Науково-дослідні підрозділи НБУВ постійно виконують значні обсяги таких робіт. Крім того, Бібліотека видає свій науковий доробок на власній поліграфічній базі, виконуючи всі етапи підготовки видань до друку власними силами. Зокрема, більшість текстів праць є текстами особливої наукової складності, які редагуються науковими працівниками Бібліотеки як спеціальними редакторами.

У згаданій вище аналітичній записці зазначалося також, що науковий колектив Національної бібліотеки України імені В. І. Вернадського підтримував формування 63 проблемно-орієнтованих (інтелектуалізованих) БД (або комплексів БД) з обсягом 2,4 млн записів (станом на час оцінювання діяльності НБУВ – 01 січня 2019 р.), що мають новизну й уперше залучаються до наукового обігу. За розробленою науковцями та фахівцями Інституту інформаційних технологій НБУВ (К. В. Лобузін, доктор наук із соціальних комунікацій) «Методикою обліку робіт та подання інформації про ресурси науково-довідкових баз даних Національної бібліотеки України імені В. І. Вернадського» (затверджена рішенням Вченої ради Бібліотеки у 2018 р.), такі бази вважаються науковими електронними виданнями, якщо вони відповідають вимогам новизни, мають сталу назву; планувалися в межах науково-дослідних проєктів НБУВ; мають авторський колектив і наукового редактора або редакційну колегію; проходять редакційне опрацювання та рецензування; затверджуються до онлайн-опублікування

Вченою радою НБУВ. Щорічні оновлення науково-довідкової бази даних мають авторський колектив, затверджуються вченою радою НБУВ як результат виконання науково-дослідних проєктів і включаються до відповідного додатка у щорічних звітах про наукову та науково-організаційну діяльність Бібліотеки. Обліковуються матеріали науково-довідкової бази даних у таких одиницях: щорічні випуски (для оновленої бази даних); записи; авторські аркуші (які обраховуються для текстового змісту полів бази даних, без службової інформації, за формулою як для

текстових матеріалів); повні тексти; мультимедійні об'єкти (зображення, аудіо- або відеоматеріали).

Науково-довідкові бази НБУВ, що відповідають вищезазначеним вимогам, вважаються науковими електронними виданнями. Зазначимо, що упродовж 2014–2018 рр. (періоду, який оцінювався) у формуванні текстів баз даних НБУВ, які визнані проблемно-орієнтованими, що мають новизну і підготовлені науковими співробітниками як авторами, упорядниками, науковими редакторами, взяли участь 21 науковий підрозділ НБУВ, 83 наукових співробітників, які супроводжували підготовку й редагування матеріалів БД. Підрахунки та переведення в авторській аркуші надали достовірні відомості про трудовитрати наукових співробітників і їхній науковий доробок. Разом це становило 2 тис. 047 ум. друк. арк. наукової роботи, що за коефіцієнтом перерахунку вищезазначеної Методики відповідає 5 авт. арк. підготовлених наукових електронних публікацій на одного наукового співробітника щороку. Л. А. Дубровіна наголошує, що цей науковий доробок залишається поза межами Методики оцінювання ефективності діяльності наукових установ НАН України, але є дуже вагомим для характеристики й оцінювання обсягу наукового доробку Бібліотеки.

Ще одним важливим видом наукової роботи НБУВ відповідно до її Статуту, критерії оцінювання якого не передбачені Методикою НАН України, є наукове описування архівної та книжкової спадщини, яка не залучалася до наукового обігу у зв'язку з постійним комплектуванням нових особових архівних фондів, і включає проведення систематизації, атрибуції, класифікації, текстологічного аналізу тощо цих архівних документів, що надходять, як правило, неопрацьованими та несистематизованими. Таке описування залежно від обсягів архіву може відбуватися упродовж кількох років. Ця робота виконується відповідно до норм та вимог, затверджених у НБУВ, завершується підготовкою архівного опису, що надається користувачам для наукового пошуку, але не публікується як традиційне наукове видання з отриманням ISBN. Це стосується також і повторного описування документів архівних фондів, які були опрацьовані в 60-х роках ХХ ст. відповідно до постанов уряду, за «скороченим циклом», що на сьогодні потребує повного, відповідно до затверджених нормативів наукового опису та розкриття змісту. Значний обсяг робіт – це створення наукових описів на книжкові пам'ятки, що включаються до Державного реєстру національного культурного надбання і виконуються в межах науково-

дослідної роботи з фондом із застосуванням спеціальних методик наукової атрибуції та експертизи цінності⁶.

У межах науково-дослідної роботи НБУВ здійснюються наукові публікації джерел і пам'яток науки й культури та готуються науково-довідкові видання (енциклопедії, довідники, наукові каталоги, огляди), які мають наукову новизну, значні за обсягом, на підготовку яких витрачається багато часу, але які не матимуть цитування через свою специфіку – вони використовуються вченими для пошуку необхідної інформації та, як правило, не цитуються. Проте звернення до інформації таких довідкових видань, опублікованих онлайн, вражають своєю кількістю, що свідчить і про результативність впровадження, і про соціальну та економічну ефективність такої роботи колективу науковців та фахівців НБУВ.

Таким чином, Методика оцінювання діяльності наукових установ показала свою об'єктивність, але виявила й деякі аспекти, що мають бути врахованими в подальшому її вдосконаленні та в оцінюванні ефективності діяльності НБУВ й інших національних наукових бібліотек країни. Зокрема, необхідно враховувати і розвивати показник (критерій) публікаційної активності та наукової результативності діяльності великих національних і наукових бібліотек, якою є НБУВ, некоректна оцінка котрих та недостатність фінансування може зашкодити стабільному розвитку національної держави та її інформаційному іміджу.

Зазначимо, що важливі додаткові критерії, які об'єктивно характеризують особливості і специфіку науково-дослідної діяльності НБУВ як наукової установи та національного бібліотечно-інформаційного комплексу, були враховані експертами. За результатами проведеного оцінювання ефективності діяльності Бібліотеку віднесено до категорії «А» як наукову установу, що є лідером за багатьма науковими напрямками, має вагомі наукові й практичні результати своєї діяльності, визнані на найвищому національному і міжнародному рівнях, відзначається високим науковим потенціалом та ефективно його використовує, справляє винятковий вплив на науково-технічний та соціальний розви-

---

⁶ Тут і далі використано матеріали аналітичної записки Дубровіної Л. А. «Деякі пояснення Національної бібліотеки України імені В. І. Вернадського стосовно результатів наукової роботи, публікаційної активності та публікації електронного ресурсу як результату наукової роботи та їх впровадження» (Поточний Архів НБУВ. Київ, 2019. 3 с.).

ток, інтегрована у світовий науковий простір (91% наукових підрозділів Бібліотеки віднесено до категорії «А»);⁷

Це, зокрема, означає, що НБУВ має стратегічне значення для розвитку вітчизняної науки як масштабна, унікальна за складом фондів та науково-інформаційних ресурсів, статутними завданнями, структурою та науковими напрямками установа НАН України, яка здійснює фундаментальні та науково-прикладні дослідження з урахуванням досягнень провідних вітчизняних і зарубіжних наукових шкіл.

НБУВ визнана лідером у книгознавстві, бібліотекознавстві, бібліографознавстві, археографії, кодикології та кодикографії, архівознавстві та документознавстві, наукометрії, соціальних комунікаціях та інформаційно-комунікаційних технологіях, біографістиці, збереженні, консервації та реставрації документів.

Як академічний науково-дослідний інститут Бібліотека є авторитетною в країні та на міжнародній арені, розвиває теоретичні засади наукового знання щодо формування, наукового опрацювання та зберігання загальнодержавного універсального бібліотечного фонду і фонду документальної спадщини України та світу. Відповідно до міжнародних стандартів Бібліотека здійснює постійне вдосконалення науково-інформаційних технологій.

НБУВ зберігає та нарощує кількість кадрів вищої кваліфікації, постійно здійснює науково-експертну (в тому числі міжнародну) та консультативну діяльність у різних наукових та державних структурах, надає різноманітні послуги, проводить міжнародні та загальноукраїнські наукові заходи, широко публікує результати досліджень, здійснює активну популяризацію наукових здобутків.

Публікаційна активність науковців Бібліотеки висока, але вона має свої особливості. Зокрема, аналіз кількісних показників діяльності НБУВ з урахуванням особливостей її дослідницьких завдань та цитувань публікацій за галузями науки показав необхідність їх доповнення характеристикою щодо обліку та якості наукового результату. Як вже зазначалося, в гуманітарній сфері наукова продукція за традиціями обліковується в авторських або обліково-видавничих аркушах, які є найбільш

---

⁷ Дубровіна Л. А. Деякі пояснення Національної бібліотеки України імені В. І. Вернадського стосовно результатів наукової роботи, публікаційної активності та публікації електронного ресурсу як результату наукової роботи та їх впровадження : аналітична записка. Поточний Архів НБУВ. Київ, 2019. 3 с.

достовірними для оцінювання обсягу роботи та її ефективності, а також за видами публікацій. Цей показник був врахований під час експертизи і показав високу якість результатів по відділах та інститутах НБУВ, а також значний обсяг в авторських та/або обліково-видавничих аркушах у цілому і на кожного науковця й фахівця за період, який оцінювався⁸.

НБУВ публікує статті в наукометричних базах даних, оформлює індексування статей та монографій в DOI, має власні збірники наукових праць, включених у наукометричні бази даних, видає значну кількість монографічної продукції, наукових довідників, публікує пам'ятки писемності, друку, документи і матеріали, текстову частину баз даних, що мають наукову новизну. Публікації демонструють високий рівень обсягу результатів кожного наукового співробітника, не враховуючи інші види наукової роботи, яку здійснює переважна більшість науковців НБУВ, зокрема науково-методичної, бібліотечно-інформаційної. Усі наукові видання, як у традиційному, так і в електронному вигляді, а також наукові ресурси представлені у відкритому доступі на порталі НБУВ. Статистика звернень до матеріалів онлайн-комплексу видань, проблемних та науково-довідкових баз даних, створених науковим колективом НБУВ, свідчить про затребуваність цієї роботи. Загалом за 2014–2018 рр. зареєстровано 95,5 млн сеансів роботи з користувачами з різних країн світу.

НБУВ є невід'ємною складовою світового інформаційного простору науки, культури, освіти. Вчені та фахівці Бібліотеки реалізують міжнародні проекти з провідними зарубіжними науково-інформаційними центрами та видавництвами, зокрема з Elsevier, EBSCO, Springer, Willey, Thomson Reuters, щодо надання безкоштовного доступу до масивів електронних продуктів зарубіжних інформаційних корпорацій. НБУВ активно співпрацює з бібліотеками, архівами та науковими установами; реалізуються спільні міжнародні видавничі проекти щодо публікації пам'яток культури, писемної спадщини, соціокультурної діяльності: здійснюється обмін спеціалістами, організовуються зустрічі з представниками наукових інституцій та університетів, створюються колекції зарубіжної літератури та спеціальні зали за угодами з посольствами різних країн.

---

⁸Протокол Постійної комісії НАН України з оцінювання ефективності діяльності від 28.05.2019 р.; постанова Президії НАН України «Про підсумки оцінювання діяльності наукових установ НАН України» від 12.06.2019 р. № 169.

Співробітники Бібліотеки є членами міжнародних наукових рад, комітетів, експертних комісій, редколегій наукових видань.

Зазначимо, що одним із важливих результатів проведення оцінювання ефективності діяльності наукових установ відповідно до Методики оцінювання є ухвалення обґрунтованих рішень щодо фінансування установ, які входять до складу НАН України. Як зазначають науковці, у західних країнах підхід до фінансування наукових установ з урахуванням оцінки якості їхньої роботи називається *performance-based funding system* (система фінансування на основі результатів) [6]. В Україні відповідно до постанови Кабінету Міністрів України від 22.08.2018 р. № 641 (із змінами, внесеними постановою Кабінету Міністрів України від 25.03.2020 р. № 236) «Про затвердження Порядку використання коштів, передбачених у державному бюджеті Національній академії наук для підтримки розвитку пріоритетних напрямів наукових досліджень» бюджетні кошти надаються науковим установам Академії для проведення пріоритетних досліджень і розробок науковими підрозділами, які за результатами оцінювання ефективності діяльності наукових установ Академії, відповідно до вищезазначеної Методики, віднесені до категорії «А» та мають вагомий науковий і практичний результати широкого національного і міжнародного значення.

Варто зазначити, що Національна бібліотека України імені В. І. Вернадського, як установа категорії «А», у 2019 р. отримала фінансування за бюджетною програмою «Підтримка розвитку пріоритетних напрямів наукових досліджень» (КПКВК 6541230) на фундаментальне наукове дослідження «Бібліотечна, архівна та інформаційна діяльність національної бібліотеки в сучасному науково-інформаційному просторі (1993–2018)» (науковий керівник член-кореспондент НАН України Л. А. Дубровіна), за результатами виконання якого визначено умови та перспективи подальшого розвитку НБУВ, концептуальні засади та стратегію її діяльності, опубліковано монографії, збірники наукових праць та документів, низку наукових статей у фахових періодичних виданнях, представлених у міжнародних наукових базах даних [8, 9].

НБУВ, як лідер галузі, розвиває нині унікальний напрям зі створення наукового ресурсу історико-культурних баз даних та цифрового ресурсу в галузі української і книжкової спадщини України та інших країн за видами книжкової продукції та мовами, що в такому обсязі не існує в жодній вітчизняній бібліотеці і формується науковими підрозділами-фондоутримувачами – інститутами рукопису (член-кореспондент НАН

України Л. А. Дубровіна, кандидат історичних наук, директор Інституту О. П. Степченко), книгознавства (доктор історичних наук, професор, директор Інституту Г. І. Ковальчук), інформаційних технологій (доктор наук із соціальних комунікацій, директор Інституту К. В. Лобузін). З метою підвищення ефективності дослідження та використання цього унікального ресурсу створюється інтегрований ресурс книжкової спадщини та буде організовано онлайн доступу до нього. На порядку денному – інтеграція бібліографічних та біографічних ресурсів інститутами біографічних досліджень (член-кореспондент НАН України, директор Інституту В. І. Попик) та інформаційних технологій, відділами національної бібліографії (завідувач – доктор філологічних наук, професор С. С. Кіраль) та науково-бібліографічної інформації (завідувач – доктор наук із соціальних комунікацій Т. В. Добко).

Бібліотека має високі показники загальних обсягів науково-дослідного результату як у теоретичних дослідженнях, так і в науково-практичних розробках та у впровадженні їх. Загальний рейтинг Бібліотеки за цитуванням у Google Академії є також високим, враховуючи специфіку проблематики її наукової роботи. У подальшому значно активізуватиметься робота з публікаціями в провідних наукометричних базах та щодо підвищення індексу цитування наукових праць наукових співробітників та фахівців. Так, у 2019 р. НБУВ підписано угоди щодо постачання наукових публікацій фахових видань Бібліотеки до міжнародних наукових баз даних «The Central European Journal Of Social Sciences And Humanities (CEJSH)» (Польща), Slavic Humanities Index (Чехія), ERIN PLUS (Норвегія) та EBSCO (США). Тривають роботи з реєстрації фахових видань НБУВ у базах даних Index Copernicus (Польща), DOAJ (Швеція), Academic Resource Index (Research Bib) (Японія) [10].

Висновки. Проведення процедури оцінювання ефективності діяльності дало змогу НБУВ визначити свої сильні та слабкі сторони. Аналіз, виконаний компетентними експертами та фахівцями за науковими напрямами діяльності Бібліотеки, надані рекомендації дозволили подивитися на деякі аспекти її наукової діяльності під дещо іншим кутом зору і визначити як проблемні питання, що потребують негайного вирішення, так і нові можливості для підвищення конкурентоспроможності установи в сучасних умовах.

Сильними сторонами НБУВ є, зокрема, унікальність діяльності як національної та одночасно академічної наукової бібліотеки та науково-

дослідного інституту НАН України; комплексний характер роботи – поєднання теоретичних досліджень з прикладною і видавничою діяльністю; потужний науковий потенціал та можливості апробації і впровадження отриманих наукових результатів; проведення наукової і освітньої діяльності; міжнародний авторитет і корпоративні зв'язки з науково-дослідними, бібліотечними та архівними інституціями України; розроблення і реалізація інноваційних продуктів та послуг.

Слабкою стороною діяльності НБУВ, особливо зважаючи на належність її до числа найбільших бібліотек світу, є відсутність у неї технічних і фінансових можливостей на рівні, який відповідає сучасним стандартним уявленням про бібліотеку великого масштабу. Зазначене уповільнює процес оцифрування цінних бібліотечних фондів та широке впровадження новітніх бібліотечних інформаційних сервісів. Крім того, недостатнє забезпечення призводить до виконання важливих технологічних процесів із застосуванням застарілих, більш трудовитратних підходів і процедур та перевантаження працівників.

Зауважимо, що при фінансуванні наукових досліджень, які проводяться в НБУВ, необхідно враховувати їхню суспільну та державну значущість, фундаментальний характер, що не розраховано на швидкий економічний результат.

Безперечно, існують і внутрішні бібліотечні причини, подолання яких сприятиме активізації діяльності НБУВ. Зокрема, вирішенню проблем фінансового забезпечення діяльності Бібліотеки позитивно сприятиме разом зі збільшенням базового фінансування зростання обсягів залучення коштів від третіх сторін. Упродовж останніх років простежується тенденція щодо збільшення частки фінансування від впровадження власних наукових розробок і послуг, надання в оренду майна та реалізації власних книжкових видань. Цей напрям отримання додаткових коштів і надалі буде активно розвиватися.

Хоча міжнародна діяльність НБУВ проводиться на досить високому науковому рівні і достатньо ефективна у некомерційній науково-дослідній сфері, потрібно ширше розвивати участь у міжнародних наукових програмах, активізувати грантову політику та фандрейзингову роботу, що мають бути спрямовані на фінансову підтримку науково-дослідної, освітньої та бібліотечної діяльності.

Ефективніше використовуватимуться резервні можливості наукового потенціалу співробітників Бібліотеки, буде спрощено взаємодію між ними, забезпечено рівномірне навантаження деяких структур Бібліотеки,

зникне певне дублювання в напрямках бібліотечної та бібліотечно-інформаційної діяльності, а також буде здійснено розстановку кадрів відповідно до розвитку нових стратегічних напрямів, орієнтованих на інтеграцію до ЄС та подальше створення загальнонаціональних наукових та історико-культурних ресурсів.

Стратегія Національної бібліотеки України імені В. І. Вернадського спрямована на всебічний розвиток національного наукового інформаційного ресурсу, на максимально повне забезпечення потреб наукових колективів і вчених, котрі здійснюють дослідження з пріоритетних напрямів науки і техніки, а також на утвердження провідної ролі НБУВ у розбудові цілісного і багатокомпонентного національного науково-інформаційного простору.

Розроблено Програму розвитку Національної бібліотеки України імені В. І. Вернадського на 2019–2023 рр., яка обговорювалася представниками наукового колективу бібліотеки на спільній нараді з віце-президентом НАН України академіком НАН України С. І. Пирожковим, головним ученим секретарем НАН України академіком НАН України В. Л. Богдановим та першим заступником головного ученого секретаря – начальником науково-організаційного відділу Президії НАН України, канд. філос. наук О. Н. Кубальським (протокол наради від 04.10.2018 р.). Програма, впровадження якої розпочалося, визначила пріоритетні та першочергові напрями роботи і завдання НБУВ на засадах маркетингового підходу. Звичайно, успішна реалізація запланованого можлива за умови відповідного фінансування та оновлення матеріально-технічного забезпечення діяльності.

Реалізація стратегічних напрямів розвитку НБУВ здійснюватиметься за допомогою підвищення ефективності (якості та результативності) наукових досліджень, впровадження нових форм організації наукових досліджень, залучення додаткових джерел фінансування науково-дослідних проєктів за рахунок розширення частки програмно-цільової, конкурсної та госпдоговірної тематики, активного використання можливостей міжнародних наукових програм, проєктів, грантів; зростання обсягів наукових та експертних послуг. Передбачено забезпечення виконання науковими підрозділами НБУВ науково-дослідних робіт конкурсної та госпдоговірної тематики; підготовку науковими підрозділами заявок на виконання проєктів у рамках академічних та міжнародних конкурсних та грантових програм із зарубіжних джерел фінансування; залучення усіх молодих науковців Бібліотеки до участі

в конкурсних проєктах (грантах) для молодих вчених; розширення підготовки наукових кадрів для НБУВ через аспірантуру.

У НБУВ сформована структура наукових підрозділів та висококваліфікований колектив учених та спеціалістів, здатних успішно виконувати дослідження з проблематики за профілем діяльності Бібліотеки. У разі потреби реорганізація/оптимізація структури та кадрового складу НБУВ буде здійснюватися на основі оцінювання показників ефективності роботи наукових підрозділів і працівників та наявних фінансових ресурсів забезпечення наукової діяльності. З метою підвищення ефективності наукових досліджень у подальшому передбачено також розширення практики створення цільових робочих груп із працівників різних наукових підрозділів для якісного виконання науково-дослідних робіт, коли наукова проблема досліджується всебічно і не обмежується сферами діяльності одного наукового підрозділу; підтримки виконання науковцями, крім планових загальних НДР, індивідуальних проєктів, що сприятиме кращій реалізації творчого потенціалу співробітників та підвищенню міри їхньої відповідальності за виконану наукову роботу.

Зміцнення позитивних тенденцій у розвитку НБУВ потребує посилення уваги до залучення і закріплення у Бібліотеці вчених молодого і середнього покоління, створення реальних умов для їхнього наукового і кар'єрного зростання, підвищення соціального забезпечення і статусу їхньої праці, підтримки наукової мобільності, публікаційної активності.

НБУВ спрямовує наявні організаційні та інформаційні можливості на систематичну роботу з підвищення кваліфікації співробітників, рівня їхньої компетентності у використанні інформаційних технологій як безпосередньо у роботі, так і для успішної інтеграції в інформаційне середовище, досягнення результатів у публікаційній діяльності. З цією метою організуються цикли науково-методичних і практичних семінарів, занять, тренінгів для фахівців усіх кваліфікаційних рівнів і вікових груп. У перспективі – ліцензування програми підвищення кваліфікації для фахівців інформаційної, бібліотечної та архівної справи України та розгортання цієї діяльності.

Кадрова політика НБУВ спрямовується на активізацію підготовки кадрового резерву на керівні посади у Бібліотеці, посилення діяльності щодо формування кадрів за новою спеціальністю в галузі підготовки кадрів вищої кваліфікації – інформаційна, бібліотечна та архівна справа.

Керівництво НБУВ працює в напрямі оптимізації структури та кадрового складу, враховуючи наукові традиції та здобутки, використовуючи

набутий досвід, з метою підтримки найбільш перспективних напрямів та ділянок роботи, що сприятиме подальшому розвитку Бібліотеки як науково-дослідної установи. Відбувається подальша реструктуризація та вдосконалення організаційної структури відповідно до стратегічних напрямів розвитку Бібліотеки, використання резервних можливостей науково-дослідної, науково-методичної та науково-прикладної роботи. За рахунок внутрішньої оптимізації структури вже створено сучасні відділи маркетингової діяльності, соціокультурних комунікацій, прийнято рішення щодо створення відділу підготовки кадрів вищої кваліфікації тощо. Це сприяє пошуку ефективних форм розвитку НБУВ, а також організації фінансових надходжень від неосновної діяльності, що фінансово підтримають наукові напрями діяльності Бібліотеки.

Важливим напрямом інтенсифікації подальшої діяльності НБУВ, що реалізується, є впровадження інноваційних досліджень для задоволення інформаційних потреб користувачів за допомогою онлайн-обслуговування, залучення всіх видів бібліотечного мультисервісу, інтерактивного спілкування з користувачами, розвиток дистанційних форм інформаційно-аналітичного та наукового обслуговування науки, освіти, культури, розгортання соціокультурної діяльності НБУВ, що здійснюється інститутами бібліотекознавства та інформаційних технологій спільно з бібліотечними підрозділами.

Розвитку наукометричних та бібліометричних досліджень, формуванню у суспільства цілісного уявлення про стан вітчизняного наукового середовища сприятиме надання НБУВ статусу координаційного центру НАН України з наукометричних досліджень.

Таким чином, для подальшого стратегічного розвитку НБУВ найважливішим є усвідомлення суспільством та владними структурами усіх рівнів, що це – головна наукова національна бібліотека та науково-дослідна установа, яка за своїми функціями та завданням забезпечує відповідно до її профілю та статутної діяльності розвиток науки, культури, освіти, зберігає, досліджує та залучає до соціального обігу національну наукову та культурну спадщину, формує потужний документальний та електронний цифровий ресурс універсального характеру, що відображає діяльність суспільства в цілому (в тому числі забезпечує формування економічних та соціополітичних ресурсів), має величезний напрацьований інформаційний потенціал.

Важливим для подальшого розвитку є встановлення особливого державного статусу НБУВ і фінансування, закріпленого законодавст-

вом про національну бібліотеку, та розширення можливостей наукових установ у визначенні своєї діяльності.

Список використаних джерел

1. Череп А. В., Стрілець Є. М. Ефективність як економічна категорія. *Ефективна економіка*. 2013. № 1. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/efek_2013_1_26.

2. Горовий В. М. Критерії якості наукових досліджень у контексті забезпечення національних інтересів. *Вісник Національної академії наук України*. 2015. № 6. С. 74–80.

3. Карпенко А. В., Будицька Ю. О. Теоретико-методичні основи оцінювання результативності наукової діяльності в Україні. *Наукові праці Кіровоградського національного технічного університету*. Економічні науки. 2017. Вип. 31. С. 51–57.

4. Медведєва А. Зарубіжний досвід оцінювання ефективності наукової діяльності. *Вісник Книжкової палати*. 2016. № 6. С. 49–51.

5. Про наукову і науково-технічну діяльність: Закон України. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/848-19#Text>.

6. Єгоров І. Ю., Жукович І. А., Артющенко В. В. Проміжні результати та проблеми впровадження Методики оцінювання ефективності діяльності наукових установ НАН України. *Вісник Національної академії наук України*. 2019. № 11. С. 38–44.

7. Дубровіна Л. А. Національні бібліотеки Національної академії наук України в процесі атестації наукових установ: аспект оцінювання публікаційної активності. *Вісник Національної академії керівних кадрів культури і мистецтв*. 2019. № 2. С. 69–73. <https://doi.org/10.32461/2226-3209.2.2019.175481>.

8. Дубровіна Л. А., Онищенко О. С., Горовий В. М. [та ін.]. Національна бібліотека України імені В. І. Вернадського у перше десятиліття незалежності України (1991–2002) : монографія. Київ, 2019. 452 с.

9. Горовий В. М., Струнгар В. В., Лобузін К. В. [та ін.]. Національна бібліотека України імені В. І. Вернадського в науково-інформаційному просторі (2000–2018) : монографія. Київ, 2019. 344 с.

10. Звіт про діяльність Національної бібліотеки України імені В. І. Вернадського у 2019 році. Київ, 2020. 131 с.

References

1. Cherep, A. V., Strilets, Ye. M. (2013). Efektyvnist yak ekonomichna katehoriia [Efficiency as an economic category]. *Efektyvna ekonomika – Efficient economy*, 1. Retrived from http://nbuv.gov.ua/UJRN/efek_2013_1_26 [in Ukrainian].

2. Horovyi, V. M. (2015). Kryterii yakosti naukovykh doslidzhen u konteksti zabezpechennia natsionalnykh interesiv [Criteria for the quality of research in the context of ensuring national interests]. *Visnyk Natsionalnoi akademii nauk Ukrainy – Bulletin of the National Academy of Sciences of Ukraine*, 6, 74–80 [in Ukrainian].

3. Karpenko, A. V., Budytska, Yu. O. (2017). Teoretyko-metodychni osnovy otsiniuvannia rezul'tatyvnosti naukovoï diialnosti v Ukraini [Theoretical and methodological bases of evaluating the effectiveness of scientific activity in Ukraine]. *Naukovi pratsi Kirovohradskoho natsionalnoho tekhnichnoho universytetu. Ekonomichni nauky – Scientific works of Kirovograd National Technical University. Economic sciences*, 31, 51–57 [in Ukrainian].

4. Medvedieva, A. (2016). Zarubizhnyi dosvid otsiniuvannia efektyvnosti naukovoï diialnosti [Foreign experience in evaluating the effectiveness of scientific activity]. *Visnyk Knyzhkovoï palaty – Bulletin of Book Chamber*, 6, 49–51 [in Ukrainian].

5. Pro naukovu i naukovo-tekhnichnu diialnist: Zakon Ukrainy [On scientific and scientific-technical activity: Law of Ukraine]. Retrived from <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/848-19#Text> [in Ukrainian].

6. Yehorov, I. Yu., Zhukovych, I. A., Artiushenko, V. V. (2019). Promizhni rezul'taty ta problemy vprovadzhennia Metodyky otsiniuvannia efektyvnosti diialnosti naukovykh ustanov NAN Ukrainy [Interim results and problems of implementation of the Methodology for evaluating the effectiveness of scientific institutions of the NAS of Ukraine]. *Visnyk Natsionalnoi akademii nauk Ukrainy – Bulletin of the National Academy of Sciences of Ukraine*, 11, 38–44 [in Ukrainian].

7. Dubrovina, L. A. (2019). Natsionalni biblioteky Natsionalnoi akademii nauk Ukrainy v protsesi atestatsii naukovykh ustanov: aspekt otsiniuvannia publikatsiinoï aktyvnosti [National libraries of the National Academy of Sciences of Ukraine in the process of certification of scientific institutions: the aspect of evaluating publication activity]. *Visnyk Natsionalnoi akademii nauk Ukrainy*, 11, 38–44 [in Ukrainian].

kerivnykh kadriv kultury i mystetstv – Bulletin of the National Academy of Management of Culture and Arts, 2, 69–73 [in Ukrainian].

8. Dubrovina, L. A., Onyshchenko, O. S., Horovyi, V. M. et al. (2019). Natsionalna biblioteka Ukrainy imeni V. I. Vernadskoho u pershe desiatylytia nezalezhnosti Ukrainy (1991–2002) [V. I. Vernadsky National Library of Ukraine in the first decade of independence of Ukraine (1991–2002)]. Kyiv [in Ukrainian].

9. Horovyi, V. M., Strunhar, V. V., Lobuzina, K. V. et al. (2019). Natsionalna biblioteka Ukrainy imeni V. I. Vernadskoho v naukovy-informatsiinomu prostori (2000–2018) [V. I. Vernadsky National Library of Ukraine in the scientific and information space (2000–2018)]. Kyiv [in Ukrainian].

10. Zvit pro diialnist Natsionalnoi biblioteky Ukrainy imeni V. I. Vernadskoho u 2019 rotsi [Report on the activities of the V. I. Vernadsky National Library of Ukraine in 2019]. (2020). Kyiv [in Ukrainian].

Виктория Горева,

ученый секретарь

Национальной библиотеки Украины имени В. И. Вернадского,

кандидат исторических наук,

Украина, г. Киев

e-mail: goreva@nbuv.gov.ua

ORCID: 0000-0003-1383-7013

Татьяна Кулаковская,

старший научный сотрудник

Национальной библиотеки Украины имени В. И. Вернадского,

кандидат исторических наук,

Украина, г. Киев

e-mail: kulakovska@nbuv.gov.ua

ORCID: 0000-0002-2108-3285

АНАЛИЗ ЭФФЕКТИВНОСТИ ДЕЯТЕЛЬНОСТИ НАЦИОНАЛЬНОЙ БИБЛИОТЕКИ УКРАИНЫ ИМЕНИ В.И. ВЕРНАДСКОГО КАК НАУЧНОГО УЧРЕЖДЕНИЯ: НОРМАТИВНО-ПРАВОВОЙ И НАУЧНО-ОРГАНИЗАЦИОННЫЙ АСПЕКТЫ

В статье отражены результаты оценки эффективности деятельности Национальной библиотеки Украины имени В. И. Вернадского – комплексного научно-исследовательского учреждения и главного библиотечно-информацион-

ного центра – на основе принципов и критериев, определенных отечественной нормативно-правовой базой. Приведены дополнительные показатели (критерии), разработанные учеными и специалистами НБУВ, характеризующие специфику ее деятельности как национального библиотечно-информационного комплекса в едином научно-информационном пространстве. Охарактеризованы сильные стороны НБУВ, в частности: уникальность деятельности как национальной и одновременно академической научной библиотеки и научно-исследовательского института НАН Украины; комплексный характер работы, сочетающий теоретические исследования с прикладной и издательской деятельностью; мощный научный потенциал и возможности апробации и внедрения полученных научных результатов; осуществление научной и образовательной деятельности; международный авторитет и корпоративные связи с научно-исследовательскими, библиотечными и архивными учреждениями Украины; разработка и реализация инновационных продуктов и услуг. Определены проблемные вопросы, требующие немедленного решения, особенно учитывая принадлежность НБУВ к числу крупнейших библиотек мира, в частности отсутствие у нее надлежащих технических и финансовых возможностей на уровне, соответствующем современным стандартным представлениям о библиотеке национального масштаба. Очерчены пути реализации стратегических направлений развития НБУВ, которые будут осуществляться за счет повышения эффективности (качества и результативности) научных исследований, внедрения их новых форм, привлечения дополнительных источников финансирования научно-исследовательских проектов за счет расширения доли программно-целевой, конкурсной и хозяйственной тематики, активного использования возможностей международных научных программ, проектов и грантов, роста объемов и качества научных и экспертных услуг.

Ключевые слова: Национальная библиотека Украины имени В. И. Вернадского, научное учреждение, оценка деятельности, критерии, эффективность деятельности, библиотечно-информационный комплекс.

Viktoriia Horieva,

Academician Secretary

Cand. of History

V. I. Vernadsky National Library of Ukraine,

Ukraine, Kyiv

e-mail: goreva@nbuv.gov.ua

ORCID: 0000-0003-1383-7013

Tetiana Kulakovska,

Senior Research Associate

Cand. of History

V. I. Vernadsky National Library of Ukraine,
Ukraine, Kyiv

e-mail: kulakovska@nbuv.gov.ua

ORCID: 0000-0002-2108-3285

**ANALYSIS OF THE EFFICIENCY OF V. I. VERNADSKY
NATIONAL LIBRARY OF UKRAINE AS A RESEARCH
INSTITUTION: LEGAL-AND-REGULATORY
AND SCIENTIFIC ASPECTS**

The paper presents results of performance evaluation of V. I. Vernadsky National library of Ukraine (VNLU) as a complex research institution and the main library and information center, according to the principles and criteria determined by legal and regulatory acts of Ukraine. Additional indicators (criteria) which describe VNLU special nature as a national library and information complex within single scientific and information space, and developed by VNLU scholars and experts, are provided. Strong suit of VNLU are stressed, in particular: uniqueness of its performance as national and academician scientific library and research institution of National Academy of Sciences of Ukraine; complex way of the activity which combines theoretical studies with applied and publishing work; strong potential for research and opportunities for approbation and implementation of scientific results; education and research activity; international authority and corporate connections with research, library, and archive institutions in Ukraine, elaboration and realization of innovative products and services. Problematic issues which are in need to be resolved, especially since VNLU is one of the biggest world libraries, are determined, for instance, lack of relevant technique and financial resources which could be appropriate for national library which would like to meet modern standards. Ways for realization of strategic directions of VNLU development are designed. The development will be carried out through raising of efficiency (quality and impact) of researches, introducing of its new forms, involvement of additional financial sources to conduct research projects via increasing of targeted, competitive, and on demand ones, active participation in international research programs, projects, and grants, growth in volumes and quality of research and expert services.

Keywords: V. I. Vernadsky National Library of Ukraine, scientific institution, evaluation, criteria, efficiency, library and information complex.